

**EVROPSKA SIGURNOST:
UTOPIJA ILI REALNA PERSPEKTIVA?**

Evropska sigurnost postala je u posljednje vrijeme veoma popularan i aktualan politički pojam, uz čiju se pomoć nastoje s različitih pozicija istaknuti različiti pristupi u rješavanju složenog spleta evropskih problema. To neobično živo zanimanje, bez obzira na još uvijek skromne konkretne rezultate, ipak ukazuje na pozitivne tokove promjena koje ponovno proživljava evropski kontinent, a isto tako i na mnoge otvorene mogućnosti razvijanja čvrstih uzajamnih interevropskih veza.

Pojačano zanimanje za evropsku problematiku, a posebno naponi da se pronađu eventualno ostvariva rješenja na polju evropske sigurnosti, simptomi su pozitivnog kretanja, što ima svoje znatno dublje korijene. Popuštanjem međunarodne zategnutosti, polaganim uklanjanjem ili prevladavanjem hladnoratovskih zapreka i jačim prepletanjem veza između suprotnih evropskih polova, evropska sigurnost počela se ponovno postavljati kao jedinstvena, odnosno cjelovita politička kategorija, koja treba imati univerzalno evropsko značenje. Usporedo s tim postalo je jasno da se niti Evropa ne dijeli samo na dva suprotna pola i da postoje zemlje koje ni prije nisu bile obuhvaćene blokovskim sistemima tzv. unilateralne sigurnosti.

Suvremena razmatranja evropske sigurnosti, barem jednim svojim dijelom, polaze danas od činjenice da bi takvim sistemom razrađenih mjera, pa čak i stvaranjem institucionaliziranih oblika, trebalo osigurati stalnu sigurnost svih evropskih država, bez obzira na to kojem evropskom polu one pripadaju. Samim tim i sistem sigurnosti dobio bi široko kontinentalno obilježje, ističući u prvi plan zajedničke evropske interese. a ne vezanost blokovskim aranžmanima.

Proces intenziviranja ekonomskih, političkih i kulturnih veza utjecao je i neprekidno pozitivno utječe na stvaranje stanovitog sistema veza i odnosa koji bi išao čak znatno dalje u polaganju i jamstvu čvršćih osnova trajnog mira. Upravo je to značajno obilježje sadašnjeg procesa koji na taj način postaje sve vezaniji uz svakodnevno razvijanje kontakata i služi kao najbolji pokazatelj dinamike evropskih kretanja.

U nizu različitih političkih manifestacija i deklaracija, u kojima se s različitih strana nude varijante razmatranja evropskog sistema odnosa u novim uvjetima, jača i zanimanje naučnih krugova za tu problematiku, koja bi u današnjim uvjetima mogla imati znatno veće prilike

za realizaciju nego za intenzivnog konfrontiranja dviju blokovskih struktura. Inicijativa Slobodnog sveučilišta u Amsterdamu zaslužuje ovdje osobitu pažnju. Već prošlogodišnji prvi sastanak znanstvenika iz evropskih zemalja pokazao je svu korisnost skupova takve vrste, na kojima se, istina, ne donose politička rješenja niti odluke, ali na kojima se snagom argumenata i preciznom analizom međunarodnih odnosa ukazuje na meguća i prihvatljiva rješenja. Pri tom upravo znanstveni radnici imaju prilike da objektivno i bez prejudiciranih stavova obrazlažu kako politiku vlastite zemlje tako i ukupnost evropskih kretanja u cjelini.

Za razliku od prošlogodišnjeg skupa, na kojem su bila analizirana politička, ekonomska i kulturna kretanja u interevropskim odnosima konferencija održana ove godine* bila je uža po svojoj tematici, ali zato znatno više usmjerena konkretnom traženju mogućnosti da se realizira sistem evropske sigurnosti u sadašnjim evropskim uvjetima.

Konferencija je također bila odlično pripremljena i po mnogo čemu specifična. Naime, na inicijativu docenta R. Jurjensa studenti politologije cijele su školske godine aktivno sudjelovali u pripremanju konferencije, kojoj su i sami aktivno prisustvovali. Na temelju teorije igre, grupa od pedesetak studenata politologije opredijelila se za rad u pojedinim delegacijama zemalja, sudionika evropske konferencije.

U tom aktivnom procesu izučavanja problema evropske sigurnosti i stavova pojedinih zemalja bile su zastupane članice NATO-a predvođene Sjedinjenim Američkim Državama, zatim zemlje Varšavskog ugovora i od neutralnih i nesvrstanih evropskih zemalja u igri su sudjelovale delegacije Finske i Jugoslavije. Na taj način studenti su aktivno analizirali stavove zemalja za koje su se opredijelili, pratili su sve nastupe i stavove tih država u vezi s pripremanjem za održavanje konferencije, što im je omogućilo da se na neposredan način upoznaju s aktualnim pitanjima evropske sigurnosti.

Pri tom bilo je osobito zanimljivo ovo: nastojali su se što preciznije istražiti stavovi pojedinih zemalja, uz maksimalnu objektivnost u procesu donošenja odluka. Istodobno, održavani su i sastanci na kojima su studentske delegacije razmjenjivale mišljenja, što im je omogućilo da se znatno približe procesu pregovaranja u međunarodnim odnosima i da znatno lakše shvate tehniku međunarodne politike.

Na kraju toga kontinuiranog rada izrađen je opsežan elaborat u kojem su izneseni stavovi delegacija pojedinih zemalja, rezultati pripremnih sastanaka i osnovne teškoće u procesu pronalazjenja konkretnih rješenja. Slično kao i u stvarnosti, elaborat nije realiziran jer studentima koji su reprezentirali pojedine zemlje, držeći se striktno njihove vlastite politike, na kraju nije uspjelo da pronađu mogućnosti za sporazum o evropskoj kolektivnoj sigurnosti.

Međutim, takav se kraj i očekivao i vrijednost cjelokupnog rada ogledala se upravo u neobično visokom stupnju indentifikacije stavova. Skup znanstvenika iz zemalja zapadne i istočne Evrope, SAD i Jugoslavije trebao je upravo na temelju izrađenog elaborata ukazati na nje-

* Konferencija o evropskoj sigurnosti održana je od 27—29. 5. 1970.

gove pozitivne strane i ocijeniti rad studentskih delegacija. Eksperti s područja međunarodnih političkih odnosa bili su u cjelini jednostavni u tome da je rad bio veoma objektivan, solidan i u najvećoj mjeri vezan uz evropsku političku realnost odnosa. Analiza stavova pojedinih zemalja također je pokazala da su studenti veoma dobro upoznali vanjsku politiku zemalja koje su zastupali i da su isto tako uspješno analizirali stavove u vezi s evropskom sigurnošću.

Nakon toga podnijeli su referate predstavnici deset različitih evropskih zemalja — profesori međunarodnih odnosa — u kojima su izložili osnovne stavove o problemima evropske sigurnosti i mogućnostima za realizaciju takvog složenog sistema novih odnosa i veza.

Bogata rasprava nakon toga kretala se, moglo bi se reći, u dva osnovna pravca. Američki profesor Hans Morgenthau, u skladu sa svojim shvaćanjem međunarodnih odnosa, kao veoma realno zastupao je mišljenje da je sadašnja evropska situacija dobra zahvaljujući u prvom redu prisustvu dviju super-sila koje svojom fizičkom snagom i političkim autoritetom utječu na to da je Evropa kao kontinent nakon II svjetskog rata lišena sukoba. Stvaranje nekog sistema sigurnosti u tom kontekstu ne bi imalo nikakvog smisla, jer bez obje super-sile takav sistem ne bi bilo moguće stvoriti, a ukoliko bi one u njemu sudjelovale, ništa se bitnije u Evropi ne bi mijenjalo u odnosu prema sadašnjem stanju. Mjere koje bi trebale voditi evropskoj sigurnosti prof. Morgenthau također je doveo u sumnju, posebno naglašavajući da bi bilo veoma teško zamisliti djelovanje institucionaliziranih tijela na polju sigurnosti. Evropski status quo, u čijoj pozadini stoje super-sile, trebao bi biti najbolja osnova mirnih odnosa u Evropi, a sistem inter-evropskih veza sam po sebi trebao bi biti dovoljan da se uspješno rješavaju sva ostala pitanja evropske suradnje.

Suprotne pozicije zastupao je norveški sociolog prof. Johan Galtung, koji se energično zalagao za prevladavanje sadašnjeg stupnja odnosa i traženje takvih odnosa koji će zamijeniti sadašnji status quo. Sigurnost za sve evropske zemlje i mogućnost ravnopravnog rješavanja pitanja evropskog djelovanja trebali bi činiti one osnovne komponente na kojima se može zasnivati nov ubrzani razvoj Evrope kao cjeline. U takvom djelovanju lakše bi se prevladalo tehničko zaostajanje, osigurale bi se mogućnosti ravnopravnijeg prisustva svih država i na ekonomskom polju, a utjecalo bi se i na politički razvoj pojedinih evropskih zemalja. Prof. Galtung osobito je inzistirao na objektivnom prikazivanju činjenica iz odnosa Istok—Zapad, suprotstavljajući se nekim stereotipnim hladnoratovskim pristupima koji danas ne mogu pozitivno utjecati na traženje povećanih mogućnosti evropske suradnje.

Znanstvenici iz ostalih evropskih zemalja uglavnom su se također zalagali za razvijanje evropskih veza i pronalaženje sredstava za prevladavanje sadašnjeg stupnja odnosa. Pitanja Njemačke, Berlina, granice na Odri i Nisi činili su osnovni okvir razmatranja, a često su se puta pokretala i pitanja granica sfera utjecaja i sadržaja teorije ograničenog suvereniteta.

Dijapazon različitih stavova i pristupa ponovno je potvrdio da i evropska sigurnost kao kategorija međunarodnih političkih odnosa pod-

liježe različitim interpretacijama i da je u takvom sistemu moguće vidjeti različite mogućnosti djelovanja. Od izrazitih, istina usamljenih stavova koji su negirali vrijednost napora u stvaranju evropske sigurnosti mogla bi se eventualno prihvatiti težnja za što realnijim sagledavanjem sadašnjeg stanja i tendencija što objektivnijeg sagledavanja sadašnjeg trenda međunarodnih odnosa u cjelini.

Ipak, unatoč tome inzistirati danas u prvom redu na interesu, snazi i prisustvu super-sila u svim fazama rješavanja pitanja evropskih odnosa prilično je teško, utoliko prije što i razvoj međunarodnih odnosa, iako postepeno, ipak ide u drukčijem pravcu.

S druge strane, nije realno očekivati spektakularne rezultate u stvaranju novih evropskih veza i brzo postizanje sporazuma o evropskoj kolektivnoj sigurnosti. Bez obzira na niz svojih specifičnih karakteristika: stanovitu stabiliziranost političkih kretanja, ekonomski razvoj i evropske tradicije evropsko tlo nije moguće izdvojiti iz općih globalnih relacija. Upravo neriješena evropska pitanja direktno su povezana sa spletom međunarodnih odnosa nastalih nakon drugog svjetskog rata, ali ne samo u Evropi, već i u svijetu. Izdvajanje Evrope i pokušaji da se ona u stanovitom smislu izvuče iz dinamike međunarodnih odnosa nemogući su na dulje vrijeme, jer je danas više nego ikad međunarodna zajednica povezana mnogobrojnim nitima, što za Evropu ima još veću težinu.

U tom kontekstu promatrano pitanje evropske sigurnosti mora uzeti u obzir cijeli niz znatno širih realnosti vezanih uz dinamiku međunarodnih odnosa i jedino usporedo s naporima da se polagano mijenja cjelokupni međunarodni politički sistem odnosa moguće je potražiti specifična evropska rješenja.

Čak ni eventualno stvaranje nekog sistema kolektivne sigurnosti u Evropi, bez mogućnosti da se mijenja sadržaj međunarodnih odnosa u najširem smislu, ne bi urodilo plodom. U svjetlu izmijenjenih međunarodnih odnosa, oslobođenih negativnih tendencija, posebno karakterističnih za razdoblje nakon drugog svjetskog rata, sistem evropske sigurnosti trebao bi biti čvrsto jamstvo i po potrebi konkretna zaštita stanja u Evropi. Takav sistem trebao bi svim evropskim državama jamčiti maksimalnu sigurnost uz istaknuta sredstva takve zaštite. Za razliku od sadašnje parcijalne sigurnosti, koja članicama tih sistema jamči sigurnost od napada izvana, evropska kolektivna sigurnost, kao cjelovita kategorija, trebala bi osigurati nepovredivost evropskog područja i političku nezavisnost iznutra. Drugim riječima, svaka evropska država trebala bi se obavezati da će poštovati teritorijalne granice svih ostalih evropskih zemalja, a mogući osnovni elementi jednog takvog sistema evropske sigurnosti sveli bi se na:

- zabranu upotrebe sile u evropskom regionu i u vezi s tim obavezom mirnog rješavanja svih sporova;
- realizaciju mjera u općem evropskom razoružanju;
- razvijanje svestranih oblika suradnje svih evropskih država, bez obzira na njihovo društveno-političko uređenje.

Uz aktivne napore svih evropskih zemalja, te osnovne mjere mogle bi postepeno voditi mijenjanju blokovskih institucionaliziranih odno-

sa i stvaranju nove ukupnosti evropskih odnosa, u kojoj bi sigurnost jedne evropske zemlje bila automatski povezana sa sigurnošću svih ostalih zemalja. Put takvoj evropskoj sigurnosti bit će najtješnje povezan s općim razvojem međunarodnih odnosa, s oblicima popuštanja i konkretnim manifestiranjem tog popuštanja na evropskom tlu. Međutim, već je odavno jasno da postojanje različitih društveno-političkih sistema na temelju principa koegzistencije ne mora nužno u sebi implicirati i njihovu podjelu u dva antagonistička bloka. Cjelokupna suradnja i progresivan razvitak evropskih kretanja svakako bi bili znatno ubrzani ostvarenjem stabilnosti i mira u tom dijelu svijeta.

Kao evropska, socijalistička i nesvrstana zemlja u tom procesu dugotrajnog traženja optimalnih rješenja Jugoslavija na međunarodnom planu može potpomoći pozitivna kretanja koja idu za jačanjem evropskih veza, a zahvaljujući svom položaju i širini međunarodnih kontakata, Jugoslavija može postati i aktivni kreator novih rješenja. Stabilizirana i sigurna Evropa kao sastavni dio sređenih međunarodnih odnosa pružila bi i Jugoslaviji nove mogućnosti za ekonomski i politički razvoj, otvorila bi nove prostore za još veće interevropsko angažiranje.